Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

ЗАМАН

Орта кюн, элия ай (июль), 13, 2023 жыл

№ 83 (21284)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ТЮБЕШИУ

Сёлешиуню ёзеги – Къабарты-Малкъарны социал-экономика айныуу эмда аскерчилеге къайгъырыу

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков бла РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечиси Юрий Чайка эки жанлы тюбешиу бардыргъандыла. Аны кезиуюнде республиканы социал-экономика айныууну онгларын эмда жамауат-политика болумну сюзгенди.

Казбек Коков полпредни быйылны биринчи жарымыны баш экономика кёрюмдюлери бла шагъырейлендиргенди. Алай бла республикалы бюджетни кеси файдалары быйлтыры бу кезиуюнден эсе 14 процентге ёсгенди. Халкъны файдасы биринчи юч айда 4,5 процентге аслам болгъанды. Августа бюджет организациялада ишлегенлени хакълары, 2021-2022 жылладача, 10 процентге кётюрюллюкдю.

Эсепге тюшген ишсизлени саны да 43 процентге азайгъанды. Бюгюнлюкде ала 5,5 мингнге жетеди. Аны бла бирге гитче эмда орта предпринимательлик бла кюрешгенлени, къол усталыкъларына кёре кесларине иш къураргъанланы санына къошула барады. Бюгюнлюкде ала 20 647 эмда 65 139 боладыла. Бу бёлюмде 106 мингден аслам адам урунады.

«Адамларыбызны файдаларын кётюрюуге, ишсизлени санын азайтыугъа Президентибиз Владимир Владимирович Путинни башламчылыгъы бла жарашдырылгъан миллет проектле уллу себеплик этгендиле. Аланы толтуруу жаны бла республика къыралда эгинчи жерни алады, СКФО-да уя биринчиди»,– деп билдиргенди КъМР-ни Башчысы.

Миллет проектлеге бизни республикадан битеу да 270 проект киреди. Быйыл 19 уллу мекям, ол санда жети школ бла поликлиника хайырланыргъа берилликдиле.

Тюбешиуде сёз энчи аскер операциягъа къатышханлагъа болушлукъ къалай къуралгъанылы юсюнден да баргъанды. Белгиленнгенича, мобилизация бла аскерге чакъырылгъанлагъа региондан бир кере тёленнген ахча болушлукъ бериле турады. Къазауатха бизни республикадан баргъан жашла бла байламлыкъ жюрютюледи, алагъа керекли болушлукъ да этиледи. Битеу да гуманитар жюкден 300 тонна, энчи техника керекле, къыйын жерледен ётерге боллукъ автомобильледен 30-дан асламы кереклергендиле.

Донецк бла Луганс халкъ республикалагъа, Херсон областъха да гуманитар жюкден 500 тонна жиберилгенди. Ары уя биринчи керек болгъан затла, ашарыкъла, суу, кийимле, сабий аш-азыкъ эм башха керекле киреди. «Бу ишни биз баш борчларыбыздан бирине санайбыз»,– дегенди Казбек Коков.

Ол Юрий Чайкагъа республиканы жокълагъаны, республикагъа уллу магъананы тутхан проектлеге дайым себеплик этгени ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

КЕНГЕШ

Республиканы къоруулау промышленностуну онглары сюзюлгендиле

РФ-ни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечиси Юрий Чайка Нальчикде Къабарты-Малкъарны къоруулау промышленностуну предприятияларыны ишлерини эмда айнытыу онгларыны соруулары жаны бла кенгеш бардыргъанды. Анга КъМР-ни Башчысы Казбек Коков, жууаплы министерстволаны бла ведомстволаны келечилери къатышханды.

Юрий Чайка, жыйылыуну ача, быллай тюбешиуле округну регионларында бардырылгъанларын, Ставрополь крайны, Дагъыстанны, Къарачай-Черкесни Къоруулау промышленностьларыны онглары сюзюлгенлерин белгилегенди. Алада белгили этилген кемчиликле сюзюлгендиле, бир-бир соруулану Къоруулау эм Промышленность эмда сатыу-алыу министерстволарыны къарауына берилгендиле.

– Россейге къажау санкцияла кийирилгенлери бла байламлы къоруулау предприятиялагъа чырмаулагъа тюберге тюшгенди: сырьёну тыйгъандыла, оборудование эм анга керекле багъа болгъандыла, чыгъарылгъан продукцияны ёлчеми азайгъанды, предприятияны жангыртыуда кемчиликле бардыла, билимни кадрла жетишмей башлагъанлары сезилгенди. Болсада аны бла бирге бу кезиуде республиканы бир-бир предприятияларында чыгъарылгъан продукцияны ёлчеми ёсгенди. Ол а власть органла бла предприятиялы, республиканы оноучусуну таматалыгъында бирге келишип ишлегенлерини хайырынданы,– дегенди полпред.

Къоруулау промышленностьну билимли кадрла бла жалчытыугъа энчи эс бурулургъа кереклисини юсюнден да айтылгъанды. Юрий Яковлевич бу жумушла федерал араны, регионлада толтуруучу власть органланы, бийик эм орталыкъ профессионал билим берген учрежденияланы бла предприятияланы къатышылары бла тамамланнганларын чертгенди.

– Округда ол жаны бла буйрукъла берилгендиле. Болсада жаланда федерал органланы жууаплылыкларында болгъан соруула да бардыла. Аланы тамамлауда биз да себеплик этерге хазырбыз,– деп белгилегенди полпред.

РФ-ни Президенти 2023 жылда 29 майда чыгъаргъан 390-чы номерли Указына тийишлиликде, аны федерал округлада толу эркинликли келечилери Аскер-промышленный комиссияны къауумуна кийирилгенлерин эсгертгенди Юрий Чайка.

Ол а болгъан кемчиликлени бийик даражада ачыкъ этерге онг береди. Болумну тинтир мурат бла полпредни буйругъу бла ишчи къуум къуралгъанды. Ол а къырал власть органланы къоруулау-промышленный комплексни соруулары жаны бла ишлерин бирге тийишдирликди. Андан сора да Россейни Промышленность эм сатыуалыу министерствосуна промышленный предприятияланы кереклерин жалчытыу жаны бла оператив штаб къуралгъанды, ол да сау кюнню ишлейди. Полпред айтханыча, аны оноучулары бла хайырлы байламлыкъла бардыла.

– Барыбыз да биригип ишлесек, не сынауладан, къыйынлыкъладан да къутуллаллыгъыбызгъа толу ийнанама. Хар биригизни да къыралыбызны келир жашауу бла байламлы соруулану тамамлауда къадалып ишлерге чакъырама,– дегенди Юрий Чайка сёзюню ахырында.

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков а республикагъа этилген болушлукъ, жамауатха магъаналы социал соруулану тамамлауда себеплик ючюн ыразылыгъын айтханды. «Артыкъда уллу проектледен бири онкология араны къурулуу башланнганы бла байламлыды. Ол кёп заманны созулгъан, адамлану жарсытхан иш эди. Ахча бёлюнгенди, 2024 жылны ахырына араны битдирирге борчла салынгъандыла. Битеу жумушла белгиленген боллжалда бардырыладыла»,– дегенди республиканы оноучусу.

Жыйылыуда сюзюлген соруулу магъаналылыгъын да белгилегенди Казбек Валерьевич. «Промышленность республиканы экономикасын айнытыуда стратегия магъаналы бёлюмдю. Бюгюн производствола жангыртыладыла. Аладан эм уллу проект вольфрам-молибден жарашдырыу комбинатды. Отрасльде билимли, сынаулу ишчиле жетишмегенлери сезиледи. Бу соруу энчи кенгешде сюзюлгени кемчиликни кетериу жаны бла мадарла федерал араны себеплиги бла тамамланырыкъларына ышандырады»,– дегенди республиканы Башчысы.

Ызы бла КъМР-ни къоруулау-промышленный комплексини болумуну, аланы ишлеринде кемчиликлени эм айнытыуну онгларыны сорууларыча къаралгъанды. Кенгеш жабыкъ халда бардырылгъанды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

ПАРЛАМЕНТ

Ишчи усталыкъны даражасы ёсе барады

КъМР-ни Парламентини жай сессияда ахыргъы жыйылыуунда республикада билим бериуню болумуну эмда келир кезиуде айнытыуну онглары сюзюлгендиле. Депутатланы бу сферада болум бла жарыкъландырыу эм илму министр Анзор Езаов шагъырей этгенди. Жыйылыуну спикер Татьяна Егорова бардыргъанды.

Республикада билим бериу Россейни Президентини «РФ-ни 2030 жылгъа дери айнытыуну миллет борчлары» Указына, «Билим бериу» миллет проектте, «Билим бериуню айнытыу» федерал эм регион программалагъа тийишлиликде тамамланнганын белгилегенди министр. Къыралны оноучусу Россейни дуния башында билим бериуню качествосуна кёре алчы он къыралгъа кийирирге борчла салгъанды. Ол мурат бла билим бериуде тынгылы жангыртыу жумушла толтуралдыла, кадрла бла жалчытыу мадарла тамамланадыла.

Министр билдиргенича, биогюнлюкде школгъа дери билим бериу 266 учрежденияда 49,5 мингден аслам сабий окъуйдула эмда 4,2 мингден аслам устаз ишлейди. Сабий садла бла чырмаусуз жалчытынырча мадарла къуралгъандыла. Битеу да бирге школгъа дери жыл санда сабийлени саны 87 мингден асламды. Министр школгъа дери билим бериуню онглары бла чырмаусуз хайырланырча мадарла къуралгъанларын энчи белгилегенди.

Битеулю билим бериу программала уа 266 организацияда толтуралдыла, аладан 172-си элледе орналыпдыла. Сабийлени саны аз школла да бардыла – 32 (битеу школланы 12 проценти).

– Бюгюнлюкде школлада 119,9 мингден аслам сабий окъуйду, 2019 жылдан башлап орта эсен бла жылгъа окъуучуланы санына 4-6 минг къошулады,– дегенди министр эмда тергеулеге кёре, 2025 жылда школчуланы саны 127,9 мингнге жетеригин, шёнгюню тарихлеге сегиз мингнге жууукъ окъуучу къошуллугъун белгилегенди.

Бюгюнлюкде 49 школда окъутуу эки сменнге бардырылады. Аланы асламы Нальчикде орналыпдыла. Эгинчи сменнге 16,4 минг сабий жюрюгендиле.

Битеулю билим бериу учреждениялада 18,2 минг адам ишлейдиле, ол санда устазла, къошакъ билим бериу бла кюрешгенле, психологла, юйретиучюле эм башхала. Министр билдиргенича, устазланы 10,7 проценти 60 жылдан таматадыла (777 адам), 35 жылгъа дери жаш адамла уа жаланда 6,6 процентге жетедиле – 480.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къырал жумушла

Сыйлы къонакъ кийимле тикген предприятияны жокълагъанды

Россей Федерацияны Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликли келечиси Юрий Чайка Къабарты-Малкъаргъа къырал жумуш бла келгенди. Ол кийимле тикген «ВоенТекстильПром» предприятияда иш къалай баргъаны бла шагъырейленнгенди.

Республиканы бу предприятиясы къыралны къоруулау заказларын толтуруугъа къатышады. Анда Россей Федерацияны Къоруулау министерствосуна, МЧС-ге эмда башха ведомстволагъа кийимле, ырысхы керекле да тигедиле.

Предприятияны жери сегиз минг квадрат метрден асламды. Аны кийимле тикген беш цехи, сынау, басмалау, бичген, хазырлагъан, накъышлагъан эмда башха бёлюмлери бардыла. Кеси да шёндюгю оборудование бла жалчытылынлыпды. Аны тийресинде ашхана, медпункт да орналыпдыла. Ишчилеге хакъсыз ашатадыла, медицина болушлукъ алыр онгла да бередиле.

«ВоенТекстильПромну» бёлюмлери дагъыда Бахсанда бла Залукокоаждеге бардыла. Алада минг чакълы адам ишлейди, деп билдиргендиле КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасындан.

Оноу

Айлыкъны ёлчеми кётюрюледи

Келир айны биринчисинден башлап, Къабарты-Малкъарда иш хакъгъа он процент къошуллукъду. Сёз бюджет бёлюмде урунганланы онгдурууну юсюнден барады, деп билдиргендиле КъМР-ни Башчысыны эмда Правительствосуну пресс-службасындан.

Республиканы Башчысыны буйругъун толтура, Правительствону Председатели **Мусукланы Алий** тийишли (2023 жылда 7 июльдан 324-рп номерли) буйрукъгъа тюнене къол салгъанды. Ол кеси да Правительствону сайтында **(https://pravitelstvo.kbr.ru)** басмаланнганды.

Этилген оноугъа кёре къырал эмда муниципал учреждениялада бла органлада, жер-жерли самоуправление органлада урунганланы иш хакъларына къошуллукъду. Къырал граждан эмда муниципал къуллукъчула уа ары кирмейдиле.

Къурулуш

Буз къаланы – келир жылгъа

Нальчикде бу къаланы къурулушу къыстау барады. Ол Нальчик суну жагъасында 2-чи Тамань дивизия атлы орамда орналады. Аны уллулугъу 3700 квадрат метрге жетеригди, трибуналарында юч жюзден аслам къараучугъа жер барды эм спортчуладан да жюзге жууугъу сыйыныырыкъды. Мында хоккей, фигурный учуу, кёрлинг дегенча спортну тюрлюлери бла юкереширге онг боллукъду. Аны бла бирге бузда учаргъа сюйгенлеге аллай онг табыллыкъды.

Комплекс Хужоков атлы, Осетин орамланы эм Владикавказ шоссени тийрелеринде уллу жаш тёлю спорт кластерни къурауну биринчи кесегиди. Анга шёндюгюлю футбол ойнарча майдан, баскетбол зал, велосипед жолчукъла да киредиле.

Буз къала толусунлай темир чигинжиледен бла аркъауладан ишленнгенди эм эки къатлы боллукъду. Эгинчи къатысында тренерле бла администрация орналлыкъдыла. Аны бла бирге ток ызла, суу быргъыла эм газ да тартылгъандыла. Буз майданны мурдору да жарашдырылгъанды. Бусагъатда мында танг кесек техника бла ишчи къармашадыла.

Мекямны къурулушу бла бирге арбазында да тапландырыу ишле этиледиле. Машиналагъа да уллу жер къураллыкъды.

Жангы спорт комплекси багъасы 390 миллион сомгъа жетеди. Ахча федерал эм республиканы бюджетледен бёлюнюрюкдю.

Объект келир жылны ахырына битеригди.

Жамауатха жарарыкъ жангы мекямла

Быйыл «Эл жерлени комплекс халда айнытыу» къырал программагъа кёре Тырныауузда Маданият юйге тынгылы ремонт этиледи, Тегенеклиде суу быргъыла жангыртыладыла, Элбрусда уа гитче спорт комплексни къурулушу башланнганды. Аны бла бирге былтырдан бери мында участковый больницаны къатында жангы амбулаторияны къурулушу да барады. Ол «Къабарты-Малкъарда саулукъ сакълауну айнытыу» программагъа кёре ишленеди. Мекям битерге кёп къалмагъанды.

Аны бла бирге элде юч жюз адамгъа Маданият юй ишлене турады. Аны къурулушунда тынгылы материалла хайырланыладыла эмда ол жангы изленлеге келишеди. Жер тепсе, сегиз баллгъа чыдарча да кючленирикди. Кесини котельнасы эм трансформатору да боллукъдуна.

Алгъынгны клуб администрацияны юйюнде орналгъанды, гитче залы байрамланы эркин бардырыргъа къоймагъанды эм бусагъатдагъы мардалагъа келишмегенди. Ол себепден эллиле жангы клубну ашыгъып сакълайдыла.

Жолну бирси жанында уа жангы спорт ара сюелтилинирикди. Мында боксдан бла тутушуудан эм физкультурадан кружокла ишлерикдиле. Анда сакъатла да жюрюрча онгла къураллыкъдыла.

Элбрусда Маданият юйню бла саулукъгъа багъыу араны къурулушларын 2024 жылдан кеч къалмай бошаргъа керекдиле. Сагъынылгъан ишлеге 231 миллион сом къоратылдыкъды.

Узакъ тау ауулну тийреси юн сайын тюрлене барады, жолла жангыртыладыла, социал мекямла ишленедиле, аны бла бирге жамауатны да жашау болумлары игилене барлыкъларына ишеклик жокъду.

Байрам

Бу кюнледе Къабарты-Малкъар къырал университетни жетишимли, башхача айтханда уа, къызыл дипломлагъа бошагъанланы къуучлы халда алгъышлау Нальчикде Жашил театрда озгъанды. Аны хурметли къонакларыны арасында уа КъМР-ни Парламентини Председатели Татьяна Егорова да болгъанды.

Жашил театрда – къызыл дипломла

2 бет

Белгилеу

Филология илмуланы доктору, профессор, Къабарты-Малкъар къырал университети къарачай-малкъар филология кафедрасыны таматасы, Къабарты-Малкъар Республиканы илмуларыны сыйлы къуллукъчусу Кетенчиланы Бахауутдинни жашы Муссагъа 60 жыл толады.

Хунерли алим, адетли эмда жарашыулу адам

3 бет

Жандауурлукъ

Жетишимли предприниматель, кёп сабийли ана Лёля Дадали жандауурлукъ ишлери бла атын айтдырып турады. Ол асламысында къолайсызлагъа, къачхынчылагъа, къыйын жашау болумгъа тюшгенлеге, энчи аскер операциягъа къатышханлагъа, аланы юйюрлерине да болушлукъну къурайды.

Мураты – къолайсызлагъа эс тапдырыу

4 бет

Ишчи усталыкъны даражасы ёсе барады

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

– Усталаны жыл санларын, окъуучуланы саны кёбейгенин, школлада окъутууну бир сменнге кёчюрюрге белгиленнгенин эсге алсакъ, 2030 жылгъа дери хар жыл сайын бек аздан 200 устаз къошулургъа, алай бла устазланы санын 22 процентге кёбейтирге керек боллукъду,– деп билдиргенди докладчы.

Сёз къошакъ билим бериую юсюнден да баргъанды. Биогюнлюкде республикада 24 организация барды, алада 50 минг сабий кюрешеди.

Орта профессионал билим берген 19 учреждениядя уа 17 минген аслам жаш адам окъуйдула. Министр айтханыча, ахыр жыллада колледжлени даражасы ёсгенди, ишчи усталыкълагъа юйренирге сюйгенлени саны кёбейгенди. Сёзге, 2020-2021 окъуу жылда 9-чу классдан сора колледжлеге 3,2 минг окъуучу кирген эсе, 2022-2023 окъуу жылда уа аланы саны тёрт мингден озгъанды.

Республиканы бюджетде билим бериуге бийлыл 16,8 миллиард сом салынгранды (2022 жылда – 15,7 миллиард сом). КъМР-ни Башчысы Казбек Коковну буйрукъларыны чеклеринде устазланы айлыкъларын кёбейтиу жаны бла мадарла толтурулгъанларын белгилегенди Анзор Езаов. Биогюнлюкде орталыкъ айлыкъ 36 874 сомгъа жетеди, ол а былтырдан жети минг сомгъа асламды. Айлыкъны кёбейтиу жумушла андан ары тамамланырыкъдыла.

Билим бериуню айнытыуну жумушларыны юслеринден айта, министр жаш адамланы окъутуу бла бирге юйретиуге энчи эс бурулгъанын белгилегенди. Ол жаны бла жумушла окъутуу программалагъа, календарь планлагъа кийиригенлиде умда бийлыл 1 сентябрьден билим бериу учреждениялада борчлу халда толтуруллукъдула. Юйретиу ишни бирикдирилген календарь планы, устазланы билимлерин игилендириу жаны бла программа жарашдырылгъанды.

Бу жумушланы чеклеринде школлада РФ-ни къырал белгилери орнатылгъандыла, хар ыйыкъ да школлада дерсле къырал байракъны кётюрюуден башланнганды. Аны бла бирге сабийлени бла жаш тёлюню

«Биринчилени атламы» битеуроссей къымылдауну бёлюмлери къуралгъандыла. Жангы окъуу жылдан 140 школда директорну юйретиу эм жаш тёлю жамауат организацияла бла байламлыкъла жаны бла кенгешчилери ишлеп башларыкъдыла.

Республика «Билим бериу» миллет проектни жашауда бардырыугъа тири къатышханын билдиргенди министр. Аны чеклеринде билим бериу учреждениялада ишлетиледи эм жангыртыладыла. 2020 жылдан бери тёрт школ ишлетилип, хайыранырга берилгенди. Алада 2,4 минг окъуу жер къуралгъанды.

– Бийлыл да окъуучулагъа эшиклерин юч жангы школ ачарыкъды. Алада 1785 окъуу жер боллукъду. 2024 жылгъа дери энтта 16 школ хайырланырыгъа бериллиги белгиленеди. Битеу бирге алада 9689 окъуучуга билим алырыгъа онгла къураллыкъдыла. Къабарты-Малкъар бу кёрюмдюлеге кёре къыралда беш алчы регионну арасына киреди,–дегенди Анзор Езаов.

Аны бла бирге «КъМР-де школ системаны тынгылы жангыртыу» регион программа да толтурулады. Аны чеклеринде 2026 жылгъа дери 210 мекямда тынгылы жангыртыу жумушла бардырыргъа борчла салынгандыла. Былтыр 30 школну мекямында толтурулгъандыла тийишли ишле. Бу жумушлагъа 1,4 миллиард сом бёлюнненди. Бийыл да 40 школ жангыртылады, аладан 30-усун жыл ны ахырына дери битдирирге тийишлиди. 2024-2026 жылларгъа энтта 150 мекямны тынгылы тапландырыуга заявкала хазырланнгандыла.

КъМР-ни Башчысыны буйругу бла сабий садланы мекямларын тапландырыуну программасы хазырланды. Министр билим бериу учреждениялары ырысхы-техника базаларын игилендириу жаны бла мадарланы юслеринден да билдиргенди.

Жаш адамланы эслерин илмугъа бурур, шёндюгю технологиялагъа юйретир мурат бла «Кванториум» технопаркла къурау жаны бла проект да толтурулады. Аны бла бирге эл школлада «Точка роста» бийик технологиялы арала ишлейдиле. Бийылы 37 ара къураргъа белгиленеди.

Докладда профессионал билим бериуню айнытыуну юсюнден да айтылгъанды. Биогюнлюкде СУЗ-лада урунуу рынокда изленнген усталыкълагъа окъутуу бардырылады. «Жаш профессионалла» федерал проектни чеклеринде 2019-2022 жыллада 43 мастерской къуралгъанды – транспорт, къурулуш, информация технологияла, эл мюлк, промышленность, дизайн эм башха усталыкълагъа юйретиу жаны бла.

Жетишимле бла бирге министр кемчиликлени да белгилегенди. Аланы арасында кадрла бла байламлы соруугъа энчи эс бурулгъанды. Школлада пенсиячыланы саны ёсгени бла байламлы педагогика вузлада окъутууну целевой халда бардырыргъа, жаш адамланы школгъа келирге кёллендирирге, ал кезиуде жаш устазларгъа болушургъа кереклиси белгиленнгени, ол санда «Земский устаз» программаны чеклеринде. Анзор Езаов узакъ тау элледе билим бериуню качествосун игилендирирге, аланы ырысхы-техника базаларын жангыртыргъа кереклисин да айтханды.

Докладда саулукъларына кёре чекленген онглары болгъан сабийлени окъутуну, фахкъуу жаш адамлагъа чыгъармачылыкъларын айнытыугъа себепликни, къошакъ билим бериу системаны шёндюгю излемлеге келишдириуню, школчуланы тюрлютюрлю олимпиадалагъа къатышыуларын жалчытыуну юслеринден да айтылгъанды.

Докладны сюзе, депутатланы министрге соруулары кёп болгъанды.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Партия жашау

Миллет борчланы тамамлаугъа аслам ырысхы бёлюннгенди

Къырал Думаны пленар кенгешинде былтыргъы бюджетни толтуруу бла байламлы отчётну сюзгенлиде эм къабыл этгенлиде бу кюнледе.

Бюджетни жарашдырыугъа Правительство бла бирге «Единая Россия» да къатышханды. Ары программаланы ахча бла жалчытыу эмда кёп бёлюмледе оноула этиу жаны бла социал магъаналары тюзетиулени жибергенди партия. Билим бериуде эмда саулукъ сакълауда объектлени юсюнден айтханда, былтыр 252 орта школ, 270 больница эмда поликлиника, жети жюзден артыкъ фельдшер-акушер пункт берилгенди хайыранырыгъа. Партия къармашып, школ автобусла бла жалчытыугъа да асламыракъ ахча бёлюннгенди, регионлагъа аллай 4171 жангысы жибериллгенди. Дагъыда жылы аш бла жети миллион школчу жалчытынады, 900 минг устазгъа эмда колледжледе 100 минг кураторгъа уа классланы жумушларын тамамлагъанлары ючюн ай сайын къошакъ халда бешшер минг тёленип турады. Къыралда экономика болумну тюзетиуге уа эки триллиондан аслам сом бёлюннгенди.

«Единая Россия» партияны Къабарты-Малкъардан депутаты **Виктория Родина**, KABARDIN-BALKAR.ER.RU сайтха жуап бере, адамланы къолайлыкълары ёсе баргъанын сакълау, къыралны социал жаны бла борчларын толтуруу эмда экономикагъа тутхучлукъ этиу бюджетни баш борчу болгъанын билдиргенди. Болумну осаллыгъына да къарамай, къырал салгъан умутла бары да толтрыгъанды, дегенди ол.

«Единая Россия» саулукъ сакълау, регионланы айнытыу эмда социал политика бла байламлы тюзетиулерин хазырлап, ала бюджетге тюшерча этгенди. Ахыр юч жылны ичинде аны къоранчлары 70 процентге аслам болгъанды. Сёз ючюн, миллет проектни тамамлаугъа 517 миллиард сом къошулурча этилгенди, ол санда 66,9 миллиарды партияны билим бериу бёлюмде халкъ программасына кирген объектлени (жыл сайын) тынгылы жангыртыугъа бёлюнеди. Былтыр саулай къыралда 1663 мекямгъа ремонт этилгенди. Къабарты-Малкъарда уа «Билим бериу» эмда «Демография» миллет проектлени чеклеринде ишлеге 3642,23 миллион сом къоратылгъанды. Аны бла Президентни Посланиясында белгиленнген борчланы бары да жик-жиги бла толтурулгъандыла деп, ышнангылы айтыргъа боллукъду», – дегенди депутат.

ОМАРЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.

Байрам

Жашил театрда – къызыл дипломла

Бу кюнледе Къабарты-Малкъар къырал университетни жетишимли, башхача айтханда уа, къызыл дипломлагъа бошагъанланы къууанчлы халда алгъышлау Нальчикде Жашил театрда озгъанды. Быллай байрам энди жылдан-жылгъа ахлы эмда ариу тёреге айланып, бери окъуу юйню институтларыны, колледжлерини башха-башха бёлюмлерин тауусханла, аланы окъутханла, ата-анала, бирсиле да жыйыладыла. Аны хурметли къонакъларыны арасында уа КъМР-ни Парламентини Председатели Татьяна Егорова да болгъанды.

Жыйылгъанланы алларында сёлеше, Татьяна Борисова бийик билим алыу – ол не заманда да адамны жашауунда магъаналы кезиу болгъанын чертгенди. Кесини эмда Парламентни депутатларыны атындан ала КъМКъУ-ну алай айырмалы бошагъанлара ючюн жаш адамланы жюрекден алгъышлагъанды эмда алагъа жашау жолларында жангы бийикликле бла жетишимле тежегенди.

– Бюгюн сиз къызыл дипломла алып, выпускниклени эм сыйлы тёрелерине чыкъгъансыз. Мындан арысында да хар заманда аллай даражадан кем болмазлыгъыгызгъа, жангыдан-жангы бийиклеге чыгъа барлыгъыгызгъа ийнанама. Эм хурметге бла ариу сёзлеге биогюн сизни ёсдюрген ата-аналарыгызы тийишлидиле. Ала сизни хар заманда да кёллендиргенлей келедиле. Алда сизни уллу жашау сакълайды. Аны кёпге юлешиннген жолларында кесигизни жеригизни табып, жетишимли, насыллы да болуругъузгъа ышанама,– дегенди.

Жаш тёлюню, ата-аналаны, преподавательени да университетни ректорну къуллугъун толтургъан Юрий Альгудов да алгъышлагъанды. Ол жаш адамланы жетишимлери окъуу юйню усталарыны кеслерини иштеринде уллу кёллю болмагъанлары бла да къаты байламлы болгъанын чертгенди. Ала кеслерини билимлерин, ангылауларын, заманларын да студентледен къызгъанмай, не заманда да болушлукъгъа, къайгъырыулукъгъа хазырлыкъда урунгъанларыны юсюнден хапарлагъанды.

Университетни бошагъан жаш тёлюню биогюнлюкде усталыкъ хунерлери бийик даражада болгъанын белгилей, аны бла бирге ала жамауат ишге тири къатышханларын, волонтёрла болуп, кёплеге болушханларын да айтханды. Андан сора да, университетни тамата сы республиканы оноучулары окъуу юйню жангы проектлерине бла башламчылыкъларына тутхучлукъ этгенлерине ыразылыгъын билдире, аны себепликге бла вуз академиялы алчыланы «Приоритет 2030» атлы стратегиялы программасына къошулургъа онг тапханын ангылатханды.

Андан сора да, байрам ингирде ары жыйылгъанланы жаш адамланы жетишимлери бла алгъышлау сёзлеге КъМР-де баш федерал инспектор Тимур Макоев, КъМР-ни Правительствосуну Председателини биринчи орунбасары Сергей Говоров, СВО-гъа эки кере къатышхан Гашаланы Хаким, «АПП Радий» АО-ну башчысы Магомет Конов,Халкъла аралы черкес ассоциацияны президенти Хаути Сохроков, «Кавказ.РФ» АО-ну толтуруучу директору Хасан Тимижев, КъМР-ни Профсоюзларны федерациясыны председатели Фатимат Амшокова, урунуну эмда социал къоруулауну министри Асанланы Алим, гуманитар тинтиуле бардырган институтну директору Касболат Дзамихов, бийик-тау геофизикалы институтну директору Беккиланы Мухтар, жарыкъландыру эмда илму министрни орунбасары Мокъаланы Ачемез, кёп башхала да къошулгъандыла.

Къууанчлы ингирде концерт программа да бери келгенлени кёллерин кётюргенди. Жамауат сюйген жырчыларыбыз Газаланы Алим, Жаникаланы Элдар, Черим Нахушев, Ислам бла Карина Киш, Джах-Фар, Индиядан студент Хушан Верма, бирсиле да байрамгъа къууат салгъандыла. Ахырында уа КъМКъУ-ну гимнин жырлагъандыла эмда кёзге ариу кёрюнгген фейерверк болгъанды.

Эсгерте кетейик, бийылы Къабарты-Малкъар къырал университетни тёрт минг чакълы жаш бла къыз бошагъанды. Аладан а беш жюзден аслам адам къызыл дипломгъа тийишли болгъанды.

ТРАМЛАНЫ Зухура.

Саида.

Бауаланы Ахматны къызлары Айна бла **Саида** билимде, жамаат жашауда да алчылыкъгъа итинедиле, школ замандан окъуна тюрлю-тюрлю олимпиадалагъа, конкурслагъа къатыша, жетишимле болдурадыла.

Эгечледен тамата Айна Нальчикни 4-чю номерли гимназиясын бошагъанды. Аны аттестатында энчи белги барды – «Окъууда энчи жетишимле ючюн»! Айна – регион эм битеуроссей конкурслагъа, олимпиадалагъа къатыша, алчыланы санына кёп кере чыкъгъанды. Орус тилден Бир къырал экзаменде 100 балл алгъанын а энчи белгилерге керекди. Орус тилни грамматикасын быллай даражада билген фахму хар кимге да бериле болмаз, баям.

Алай бла школдан сора Айна Москвада О.Е.Кутафин атлы къырал юридический университетге киргенди. Бу вуз къыралда эм эрттегилиледен эм даражалыладан бири болгъанын айтырчады. Аны аты Россейде, тыш къыраллада илму-тинтиу арача белгилиди. 90 жылны ичинде вуз кёп юристени хазырлагъанды, аланы арасында белгили, атлары битеу къыралгъа белгили ёкюлени, алимлени да.

Таулу жаш бери кирирге итингненине уа ол школ заманда окъуна вузну право жаны бла олимпиадасына къатышып, аны лауреаты болгъанды да шагъатлыкъ этеди. Университетни жашауунда да ол тири къатышады. Ол Студентлени илму биригиулерини сыйлы келечисине сайланнганды. Бу биригиу жаш юристлени илмугъа, тинтиу ишге сейирлерин къозгъар мурат бла ишлейди. Айна былтыр биригиуню айнытыугъа салгъан къыйыны ючюн Ыразылыкъ бла сагъаланнганын да айтырчады.

Студент жыллада къадалып ишлегени, кече-кюн да китаплардан билим алгъаны, устазланы айтханларын толтургъаны, кечеле бла жукъламай экзаменлеге, зачётлагъа хазырланнганы хайыр келтирмей къоймагъанды. Айна бу кюнде университетни эм уллу институтуну – энчи право жаны бла – магистратурасыны къызыл дипломуна тийишли болгъанды! Аперим, таулу къыз!

Институтну айырмалы студентлерин алгъышлай, вузну проректору Инна Ершова жетишимли жаш адамланы андан ары айнырга, илмуда неслерине жол табаргъа чакъырганды. «Сиз юридический илмуну эм къыйын бёлюмюн сайлагъансыз. Анда жетишимли болур ючюн а, хар кюн да билимигизни игилендирирге керек боллукъду. Сизге университет жашауугъа кенг жолла ачханды»,– деп алгъышлагъанды ол выпускниклени.

Биз да, ол кюн айтылгъан ариу сёзлеге къошула, Бауаланы Айнагъа

Талпыныу

Илмуда, окъууда да – алчыла!

Сабийликден билимге, илмугъа итинген, окъууну сюйген артда атасын, анасын, тукъумун, халкъны да жетишимлери бла къууандырмай къоймайды. Таулу миллетни фахмулу жашлары бла къызлары къыралны даражалы вузларына кирип, билим аладыла, ызы бла сынаулу устала боладыла, тукъумларыны атын иги бла айтдырадыла. Биз бюгюн ма аллай тырмашхан, тири, намыслы къызланы юслеринден жазаргъа сюебиз.

Айна

усталыгъында жетишимле, жашауунда насып тежейбиз.

Саида да тамата эгечини ызындан барады. Айна алыкъа 17 жыл толгъанды, аны жетишимлери энтта алдадыла. Болсада ол да тюрлютюрлю олимпиадалагъа къатыша, айырмалыланы санына чыгъады.

Сёзсюз, быллай итиниулю жаш тёлюбюз бла ёхтемленирге, къууаныргъа эркинбиз. Жашларыбыз бла къызларыбыз билим ала, ишлеген жерлеринде жетишимле болдура, тенглерине ариу юлгю кёргюзте, атабабаларыбызны тёрелерин сакълай, миллетни атын уллу къыралда ахшылыкъла бла белгили этедиле, халкъны келир кюню ышнаннгылы болгъанына ийнандырадыла.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

Мадар

Кёпюрле кенг да, сыйдам да болурча

Бахсан шахарны къатында жангыртыла тургъан кёпюрню быйыл берликдиле хайыранырга, Эски Черек элге кирген жерде быллай объектни уа келир жылгъа тамам этерикдиле. Быланы экилеринде да шёндю 60 адам ишлейди, хайыранырга болгъан транспортну саны уа отузгъа жетеди. Аны юсюнден жоллагъа къарагъан «Кавказ» управлениядан билдиргендиле.

Бу кёпюрле алгъын экишер ызлы эдиле. Автомашиналаны саны кёбейе баргъаны ючюн, ала азлыкъ этип тебиргендиле, алада асфальт да эскирек болгъанды. Ведомствода айтханларына кёре, бир сутканы ичинде юслери бла ётген транспортну саны 35 мингнге жетеди. Энди уа ала тёрт ызлы боллукъдула. Машина терс жанына чартлап чыкъмазча, жолланы орталарын буруула бла айырлыкъдыла.

Бахсанда кёпюрде ишле былтыр июльда башланнгандыла. Биогюнлюкге ани экиден бири тамам этилгенди. Специалистле мурдорун кенгертгендиле эмда кючлендиргендиле, чыпыларын орнатхандыла, энди уа жолун ишлей турадыла. Аны узунлугъу 122 метр боллукъду. Кеси да темирден бла бетондан этилликди.

Эски Черекни аллында кёпюрню узунлугъу уа 135 метрге жетеди. Аны жангыртыуну бла былтыр сентябрьде къолгъа алгъандыла. Анда да кёп зат этилгенди. Ишчиле тири къармашыудадыла, борчларын болжалындан алгъа толтура барадыла.

Кёпюрлени экиленирде да жолну кенглиги 25 метр боллукъду. Хар ызгъа 3,5 метр къоярыкъдыла. Алагъа юч къатлы асфальт жаярыкъдыла, мурдорун а, энчи аула бла кючлендирип, бетондан этерикдиле. Объектледе дагъыда чыракъла, буруула, белгиле орнатырыкъдыла. Жауун суула уа тюзюнлей череклеге саркъмай, биринчиден тазалаучу орунлагъа тюшерикдиле.

Управлениядя айтханларыча, кёпюр къурулушчула ишде инновация технологияланы хайырланадыла. Сууну тыйгъан затны (битум-полимер) чачдырып алай жарашдырадыла. Аны хайырындан ол бир тюрсде жагъылады, асфальт да анга иги жабышады. Кёпюрлени жоллагъа къошулгъан жерлерин а полимербетондан этедиле. Ол а къаты затды, кеси да сынмайды, чыдамлыды.

Къыш сууукълада кёпюрлени юслеринде буз болурун метеостанциялар кёргюзтюп турлукъдула. Тюз аллай къоркъуу чыкъгъанлай, энчи установкла асфальтха бузну эритиучю затланы чачарыкъдыла. Бу ишге адам къатышырыкъ тюйюлдю.

Жангыртыу ишлени кезиуюнде объектледе болжал халда кёпюрчюкле сюегендиле. Алада машиналагъа бирер ыз барды.

УЛБАШЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.

АПК

Чегемде – башы жабылгъан уллу бахча

Чегемде ишлене тургъан уллу теплица комплекси биринчи кесегинде хар не да хазыр чекге жетгенди, деп билдиргендиле районну жер-жерли администрациясындан.

Объектни саулай уллулугъу 37,6 гектарды, кесинде да наныкъла эмда тахта кёгетле ёсдюрлюкдюле. Шёндю аны алты теплицасын, административ эмда башха мекямларын сюеп бошай турадыла. Специалистле инженер инфраструктураны къурау, оборудованияны орнатыу жумушла бла кюрешедиле, урлукъ себерге да хазырланадыла.

Теплица комплексде биринчи заманда 600 адам ишлерикди, артда уа аланы саны эки мингнге жетерикди. Айлыкъны орта ёлчеми уа 35 минг сомдан башланырыкъды. Администрацияда айтханларына кёре, ары адамланы алып башлагъандыла. Башында сагъынылгъан биринчи объект а бу айны ахырына дери ачыллыкъды.

Бизни корр.

Солуу

Къуру жолоучулукъ бла чеклемей

Россейде солууну сайлагъанланы саны ёсюп барады. Туризм жаны бла федерал агентство билдиргеннге кёре, къауум адам бирге болуп, къыйын неда адам аягъы басмагъан жерлеге жолоучулукъла къурап солургъа сюйгенлени асламысы Шимал Кавказны, бек алгъа Дагъыстанны сайлайдыла. Кеслери аллараына солууну жаратханла уа Минги тауну тийресин, Къарачай-Черкесни Архызын, Сочини да дурус кёредиле. Быйыл Алтайгъа, Карелиягъа, Камчаткагъа, Адыгеягъа барып, андагъы табийгъат тамашаылыкъланы кёрюргe итиннгенлени саны да ёсгенди.

«Ёсюуню сылтауу жаланда пандемия бла байламлы чеклени кетериуде тюйюлдю, солугъанлагъа жангы онгла, жолла къурау да анга себеплик этедиле. Андан сора да, къыралыбызны игирек билирге, аны ариу табийгъат жерлерин кёрюргe, турмушларын бир ауукъ заманнга тюрлендирирге сюйгенле да кёпденкёп бола барадыла. Алгъын жыллада къыралны да ич туризмге себеплик этерча онгла къурагъаны къоранчланы бир кесегин къайтаргъаны да болушханды. 2022 жылда дагъыда «Къуру жолоучулукъ бла чеклемей» деген программа да жашауда бардырылгъанды», – дегендиле федерал агентствода.

Ол Тёбен Чегемде туугъанды. Школну бошагъандан соргъа, башда сагъынылгъан университетни тарых-филология факультетине окъургъа киреди. Аны 1986 жылда айырмалы бошагъандан сора, бир ауукъ заманны кеси элинде Къулийланы Къайсынны атын жюрютген шилмда орус тилден бла литературадан окъутады.

1987 жылдан бери КъМКъУ-ну малкъар тилни эм литератураны кафедрасында ишлейди. 1992 жылда бу институтну директоруну орунбасары, КъМР-ни билим бериу эм илму министрини орунбасары болуп да ишлегенди. 2009 жылдан бери университетни малкъар тил, бусагъатда уа къарачай-малкъар филология кафедрасына башчылыкъ этеди.

Профессор, кесини терен билимин хайырлана, къарачай-малкъар тил билимни айныууна магъаналы юлюш къошъанды. Аны синтаксисден тинтиулери жаланда Къабарты-Малкъарда угъай, андан тышында да белгилидиры гуманитар тинтиуле бардыргъан институтуну къарачай-малкъар бёлюмюню алимлери хазырлагъан «Бусагъатдагъы къарачай-малкъар тил» (эки кесеги барды) деген уллу илму ишни синтаксис бёлюмюн жазгъанды. Андан сора да, РФ-ни Билим бериу эм илму министрствосуну буйругъу бла Къарачай-Черкеси къырал университетинден алимле бла бирге кавказ эм тюрк тилледе бош айтымны синтаксис мурдорун тинтиуге жораланнган илму ишни жарашдыруугъа къатышханды.

Бюгюнлюкде ол тилибизни миллет энчиликлерин ачыкълау бла байламлы тинтиу ишле бла кюрешеди. Иш кёллюдю. Мен анга магълагъандан, Муссаны эм магъаналы илму ишлери алыкъа алдадыла.

Муса тюрк эм битеулю тил билимге аталгъан халкъла аралы, битеуроссей эм регион илму конференциялагъа тири къатышады. Аны докладларында сёз синтаксис бла чеклеп къалмай, дисциплинала аралы соруулагъа да жораланадыла. Ол «Бусагъатдагъы къарачай-малкъар тил» деген курсдан, андан сора да, «Тюрк тил билимни бусагъатдагъы концепциялары», «Къарачай-малкъар тилде болушланы магъаналары», «Тюрк тилледе тилни кесеклерин юсюнден», «Магистр диссертацияны хазырлауну амаллары», «Грамматикаты даулашлы соруулары» деген эм башха энчи дисциплиналадан да лекцияла окъуйду эм дерсле бардырады.

Аны бла бирге магистр программагъа башчылыкъ этеди. Ол дагъыда бийик квалификациялы илму кадрланы хазырлаугъа уллу эс бурады. Алай ле. Ол 240 илму эм окъуу-методика ишни, ол санда он монографияны эм жыйырмадан артыкъ окъуу пособияны авторуду. Аланы ичинде: «Формально-семантические модели именных предложений в современном карачаево-балкарском языке» деген темагъа илму ишин къоруулагъанды.

Аны илму башчысы белгили синтаксист-тюрколог Ахматланы Ибрагим болгъанды. 2001 жылда, докторантурада экинчи жылын окъуй тургъанлай, КъМКъУ-да «Структура и семантика именных предложений в карачаево-балкарском языке» деген темагъа доктор диссертациясын болжалдан алгъа къоруулагъанды. 2005 жылда РФ-ни Билим бериу министерствосуну онооу блаана профессор деген ат аталгъанды. 2022 жылда Кетенчиланы Мусса «КъМР-ни илмусуну сыйлы къуллукъчусу» деген сыйлы атха да тийишли болгъанды.

Алгъын жыллада Кетенчи улу Гуманитар тинтиуле бардыргъан институтну илму къуллукъчусу, КъМКъУ-ну къабарты эм малкъар филология факультетини деканыны орунбасары, КъМР-ни билим бериу эм илму министрини орунбасары болуп да ишлегенди. 2009 жылдан бери университетни малкъар тил, бусагъатда уа къарачай-малкъар филология кафедрасына башчылыкъ этеди.

Профессор, кесини терен билимин хайырлана, къарачай-малкъар тил билимни айныууна магъаналы юлюш къошъанды. Аны синтаксисден тинтиулери жаланда Къабарты-Малкъарда угъай, андан тышында да белгилидиры гуманитар тинтиуле бардыргъан институтуну къарачай-малкъар бёлюмюню алимлери хазырлагъан «Бусагъатдагъы къарачай-малкъар тил» (эки кесеги барды) деген уллу илму ишни синтаксис бёлюмюн жазгъанды. Андан сора да, РФ-ни Билим бериу эм илму министрствосуну буйругъу бла Къарачай-Черкеси къырал университетинден алимле бла бирге кавказ эм тюрк тилледе бош айтымны синтаксис мурдорун тинтиуге жораланнган илму ишни жарашдыруугъа къатышханды.

Белгилеу

Филология илмуланы доктору, профессор, Къабарты-Малкъар къырал университетни къарачай-малкъар филология кафедрасыны тамадасы, Къабарты-Малкъар Республиканы илмуларыны сыйлы къуллукъчусу Кетенчиланы Бахауутдинни жашы Муссагъа 60 жыл толады. Аны илму ишини юсюнден филология илмуланы кандидаты, доцент Апполаны Алим жазгъанды. Аны басмалауну тийишли кёребиз.

Хунерли алим, адетли эмда жарашыулу адам

Башкъортостанны къырал университини кандидат диссертацияла къоруулагъан энчи советини жыйылыуында «Формально-семантические модели именного предложения в современном карачаево-балкарском языке» деген темагъа илму ишин къоруулагъанды.

Аны илму башчысы белгили синтаксист-тюрколог Ахматланы Ибрагим болгъанды. 2001 жылда, докторантурада экинчи жылын окъуй тургъанлай, КъМКъУ-да «Структура и семантика именных предложений в карачаево-балкарском языке» деген темагъа доктор диссертациясын болжалдан алгъа къоруулагъанды. 2005 жылда РФ-ни Билим бериу министерствосуну онооу блаана профессор деген ат аталгъанды. 2022 жылда Кетенчиланы Мусса «КъМР-ни илмусуну сыйлы къуллукъчусу» деген сыйлы атха да тийишли болгъанды.

Алгъын жыллада Кетенчи улу Гуманитар тинтиуле бардыргъан институтну илму къуллукъчусу, КъМКъУ-ну къабарты эм малкъар филология факультетини деканыны орунбасары,

Аят кезиуде регионубузда саулукъ сакълауну бёлюмлерин айнытыугъа юлюшлерин къоша, жамаятдан ыразылыкъ да таба ишлеген жашларыбыз бла кюзлярлыбыз кёп бола баргъанлары кёллендиреди. Ала медицинаны эм къыйын эмда сейир ызларын сайлап, кеслерини усталыкъларында хунерли, билимли да болгъанларын ачыкъайдыла. Ангылаулары бийик даражада болгъанын баямлай, бирси жерледе сынам жыйышдырсала да, билимлерин а мында хайырланнганлары ючюн да хурметлеригинг келеди.

Бюгюнлюкде медицинада ишлеген жаш тёлюбюзню сагъына, аланы арасында Муртазланы Алимни да айтыргъа тийишлиди. Ол «Задняя фиксация шеи», «Малоинвазивная фиксация на позвоночнике» дегенча эм къыйынгга саналгъан операцияланы республикада эм биринчи болуп эттенди. Башхача айтханда уа, тюкюрюгюн окъуна жуталмагъан тиширыугъа болушуп, аны жашауун женгиллетгенди.

Бюгюнлюкде Мурталз улу Республикалы клиника больницада сочетанная травмаланы бёлюмюнде бла «Инимед» клиникада нейрохирург-вертебрологду. Биз, анга тюбел, ишини, башха затланы юслеринден да ушакъ этгенбиз.

«Саусузну халын женгиллетиригими юсюнден сагъышла ключ-къарыу бередиле»

–Алим, нейрохирург-вертебролог – ол кимди? Сенича усталыгъы болгъан врачха адамла къаллай жарсыулары бла келедиле, кимлеге болушлукъ этесе?

–Мени усталыгъым сырт сюекни эмда сырт сюекни жилигинде тюберге боллукъ ауруулары бла байламлыды. Нейрохирургнины юсюнден айтхан заманда уа – ол медицинада эм уллу ызладан бириди. Вертебролог а, белгиленимча, сырт сюекге къарайды.

Алайды да, биз чырмылтынлары (грыжа), сыннганлары болгъанлагъа суукъ ётдюрюп, аны хатасындан эмда аякълары-къоллары гыжы болгъанча кёрюнюп къыйналгъанлагъа, башха-башха чыл тюшюп, санлары тебалмай къалгъанлагъа, сингирлери, беллери, сыртлары аурутхалагъа, сырт сюекни ичиндеги жилигинде жарсыулары болгъанлагъа, башхалагъа да болушабыз. Сёз ючюн, больницада сырт сюеклерин сындыргъанлагъа неда чырмылтынлары, огъесе кёпгенлери болгъанлагъа операцияла этеме. «Инимедде» уа ауругъанны селейтирча блокада укола, чырмылтынны неда кёбюуню ёсюулери тохташырча физиопроцедурала этебиз.

Болсада блокаданы юсюнден айтхан заманда, аны терк-терк этерге да жарамайды. Ол ачыгъанны жаланда аз заманнга селейтеди, кек дегенде ауруугну неден къозгъалгъанын кетермейди.

– Саулукъ сакълауда энчи нейрохирургия ызны уа нек сайлагъанса?

–Кесибизде КъМКъУ-ну медицина факультетин бошап, артда Краснодарда къырал медицина университетни неврология эмда нейрохирургия кафедрасында неврология ыздан интернатураны ётгенме. Анда окъуй тургъанымда, «Крайны саулукъ сакълау арасы» деген ати бла энчи клиникада онгсузлагъа аппаратла бла болушхан реабилитолог болуп тургъанма. Ызы бла, дипломуму алгъанымдан сора, врач-невролог болуп да ишлегенме.

Ма ол заманда сагъынылгъан клиниканы директору Меланья Алексеевна Кохан манга не травматологга неда нейрохирургга окъусанг иги боллукъ эди, дейди. Аны айтханны эмда болушлугъуну, ол а окъуугъа керекли ахчаны жарымын тёлеген да эттенди, себеллиги эмда хайыры бла биогонлюкде нейрохирург усталыкъда ишлейме. Сау болсун, бек ыразыма анга.

Аны болушлугъу бла Краснодарда Очаковский атлы илму-излем институтда нейрохирургия ызгъа тюшюнгенме. «Нейрохирург – ол да неврологу, жаланда аны къолунда скальпель барды», – деп, ма алай айтылады медицинада. Врач-нейрохирург дипломну алгъанымдан сора да, бу арада ишлеп, сынам жыйышдыргъанма.

–Медицинагъа тюшюндюрген устазларым быладыла деб а кимлени айталлыкъса?

–Мени усталыкъгъа юйренуюме кёпле къошхандыла юлюшлерин. Краснодарда окъугъан жерим Россейде окъуна эм белгили, кючлю да араладан бирине саналады. Сора анда барысы да кеслерини билимлерин, ангылауларын да къызгъанмагъан адамладыла. Сен юйреннген, окъугъан эт ансы, аланы къайсы бири да болушлукъ этерге хазырлды.

Энчилеп айтсам а, нейрохирургия ызы не зат болгъанына бегирек мычымай болушлукъ этген нейрохирургия бёлюмню нейрохирургу Родион Владимирович Виноградовдан юйреннгеме. Ючюнчю нейрохирургия бёлюмню сырт сюекге къарагъан бёлюмюню нейротравматологу Карапет Карапетович Тахмазяндан а сырт сюекге операцияланы къалай этерге тийишлисине тюшюнгенме. Аладан сора да, Игорь Вадимович Басанкинни айтыргъа сюеме. Ол сырт сюекге къарагъан бёлюмню башчысыды, къыралда эм окъуулу, билимли да нейрохирургга саналады.

–Арт кезиуде медицина айныйы барады. Сен огъарыда сагъынгъан жарсыуларына республикадан тышына чыкъмай къаратырча онгла бармыдыла адамлагъа, огъесе уа? Не айтыргъа боллукъса аны юсюнден?

-Алай сунама, саусузланы жарсыуларыны бир 95 процент чакъласын мында кесибизни республикабызда да кетерча этерге боллукъду. Жаланда жангы амалланы хайырлана билирге керекди. Сора тийишли оборудованияны жетишмегени бир кесек чырмайды.

–Бирлеи врачланы асламысы окъуна саулукъ сакълауну жюрютюп тюйюлдю дейдиле. Бу жаны бла сени кёз къарамынг а къалайды?

–Керткисин айтханда, хирург усталыкъда ишлеген адамны энчи жашауына заманы аз къалады. Сёз ючюн, кесими алып айтсам, ишге эрттенликде-эртте кетеме, юйге да бек кеч келирге тюшеди. Сабий сени бла ойнаргъа сюйсе да, сен а солургъа излеп тураса.

Аны айтханым, юйге, сабийлеге да эс бурургъа заман хыт болады. Тиширыуну уа баш борчу ана болуу эсе, ол хирургнигъа кёлю бла берилсе, юйюрю къыйналлыкъды деп сунама. Сабийлеге ана жылыу жетишмей къалдыкъды, ол кемлик этерикди, ансы ол ишлеяллыкъ тюйюлдю демейме.

– Къолунга скальпельни алгъан кезиуюнгде къаллай сагъышла келедиле, къоркъамыса?

–Биринчи ишлеп башлагъан заманымда къоркъа болмазма деп сунуучу эдим. Алай а сен адамны жашауу, саулугъу ючюн да жуаплы боласа. Аны унутургъа жарамайды. Манга операцияны кезиуюнде ключкъарыу берген а – ол мен этген иш къыйналыш тургъанны жашауун женгиллетиргини юсюнден сагъышлырымдыла.

Сора мен таза диннге ийнаннган адамма. Аллахны жанындан да хар операциямы этгеним сайын болушлукъну сезгенлей турама. Шукур, эндиге дери аланы барысы да тынгылы, жарсыусуз бола барадыла. Операция тап бошалса, жюрегинге келген хошлукъ сезимни айтып англытахан да къыйынды.

–Бирде врачны жыл санына къарап, аны сынамы уллу тюйюлдю деп, къоркъгъанла да боладыла. Не дерге боллукъса аны юсюнден?

–Кесим да тюбегенме алгъа болумгъа. Биз барыбыз да адамлабыз. Баям, мен да алай сунарыкъ болур эдим. Заман бара-барса уа, жамаят кёреди адамны къалай ишлегенин. «Жаланда ишлемеген врачда болмайдыла операцияндан сора чыкъгъан соруула», -деп да айтыучудула хирургла. Ол тюздю – адам кесини жюрегине бла сайлап къеркди къайсы врачха барлыгъын.

–Кесинги жетишимлиге не заманда санаргъа боллукъса?

–Республикадан тышына чыкъмай, ол биз огъарыда айтхан жарсыуланы барысы да кесибизде этилир онгла болсала. Андан сора да, бизни сынамыбызны билип, бери бирси регионладан келселе. Аны ючюн а тынгылы, федерал клиникаладача, оборудованиябыз болса, иги эди. Ансы жангы амалла, инструментле да бардыла. Таматабыз Хасанби Мухамедович Тетов ол жанына эс бургъанын белгилечмеди.

–Врач къадарынгда жамаятха не дерге сюерик эдинг?

–Ауруу кеси кетер, ачыгъаны да тохтар деп, тёзюп турмай, врачха заманында келип, анга багъыуну амалын заманында кёююрге тийишлиди. Нек дегенде бир ауруу башханы да къозгъай барады, адам ауруп къыйналгъанындан сора да, алагъа багъар ючюн тёлеген хакъы да ёсе барлыкъды.

Сёз ючюн, башы окъуна тохтамай ауруту турса, анга сагъайыргъа керекди. Ол затха заманында эс бурулса уа, инсульт, инфаркт, мыйыгъа къан къуюлуу дегенча кёужор ауруулардан сакълаными къалыргъа боллукъды.

–Кесинги насыплыгъа санаймыса?

–Атам Азнор, Анам Сакинат, бирси жууукъларым къатымда болгъанлары, хар заманда кёллендиргенлей тургъанлары, сюйген ишимде ишлегеним ючюн да насыплыма.

Айхай да, бош заманым аз къалады. Хирургну солуу кюню, отпуску болмайды дерчада. Сёз ючюн, отпускуму жангы амалланы, инструментлени билиуге жоралап, усталыгъымы ёсдюрюрге барама. Нек дегенде сен жангычылыкъланы билсенг, саусузгъа наркозну аз заманнга берирге, операцияны терк бошаргъа, жара да уллу болмазча этерге онгла чыгъадыла. Алай болса уа, айхай да, адам азыракъ кёйыналды эмда терк сау болады. Биз излеген да олду – саусузну жашауун не къадар женгиллетиу.

Ушакъны **МОКЪАЛАНЫ Зухура** бардыргъанды.

Саулукъ

Байламлыкъла

Магъанасы – маданият байлыгъыбызны жайыу, шуёхлукъну да кючлеу

Дагъыстан Республиканы Дербент шахарында халкъ чыгъармачылыкъны «Каспий - шуёхлукъну жагъасы» деген ат бла халкъла аралы фестиваль бардырылгъанды. Аны «Маданият байлыгъыбыз» деген фонд къурагъанды. Анга РФ-ни Маданият министерствосу себеплик этгенди.

Дербент шахарны Нарын-кала деген жери халкъ чыгъармачылыкъны майданына айланнганды эмда кёп чыгъармачы коллективлени бирикдиргенди. Ары бизни республикадан КъМР-ни эмда КЧР-ни сыйлы артисти Тёппеланы Алим да баргъанды. Бюгюн ол бизни ушакъ нёгерибизди.

– Алим, къалай тюшгенсе фестивальгъа?

– Дагъыстан Республиканы маданият министрини биринчи орунбасары Мухтар Аммаевич Курбанов чакъырыу къагъыт да жиберип, ызы бла телефон бла сёлешип да къатышырыбыз тилегенди. Мен а ол кюн Москвадан къайтхан эдим. Бир-эки сагъатны ичинде хазырланып, юй бийчем, кесим да Дербентге атланнганбыз.

– Къалай эди да байрам?

– Бек аламат, бек сейирлик. Кёп халкъланы культураларын кёрюр онг тапханма. Фестиваль аты дуниягъа белгили Расул Гамзатов туугъанлы 100-жыллыгъына жораланнганды. Аны ючюн болур, ол бютюн магъаналы, бютюн сейирлик бардырылгъанды.

Мен, сёзсюз, республикада, кёп башха жерледе да бардырылгъан тюрлю-тюрлю фестивальлагъа, конкурслагъа къатыша келеме, муну бек аламат къуралгъаннга санайма. Бизге, артистлеге, мында жарыкъ тюбегендиле, къонакъ юйге дери ашыргъандыла, хазырланыргъа да аламат онгла бергендиле. Анга къатышхан коллективле, кёп болгъан эселе да, бир бирге чырмау этген жокъ эди.

– Фестивальгъа къайсы къыралланы келечилери келгендиле?

– Белоруссиядан, Монголиядан, Азербайджандан, Юг Осетиядан, Украинадан, Арменияндан, сёзсюз, кёнашу Шимал Осетия-Алания, Ингушетия, Чечен, Къарачай-Черкес, Къалмыкъ , Къабарты-Малкъар республикаладан, Ставрополь, Краснодар крайладан эмда башха жерледен да коллективле, энчи жырчыла да кёп санда келген эдиле.

Программаны циркде ишлеген «Гунар» коллектив ачханды. Артистле акробатика номерлерин кёргюзте, зурнаны макъамларына эмда даууртбасны таууншына биийкде тартылгъан жипден атлап ётгендиле. Ол барыбызгъа да бек сейирлик кёргюнгенди.

Дагъыда «Дербент – цивилизацияны арасы» деген ат бла концерт болгъанды. Анга да Дагъыстан Республиканы белгили артистлери, «Каспий», «Тури» ансамбльлери къатышхандыла.

– Жыр-тепсеуден башха зат а бармы эди?

– Фестивальны чеклеринде халкъ усталары ишлеринден кёрмючле да къуралгъан эдиле. Анда уа асламызда Дагъыстанны Сулейман-Стальский, Дербент, Ахтынский районларыны келечилери ишлеген абериле да болгъандыла. Сёзсюз, кёнакъланы ишлеринден да бир къауум затла болгъандыла анда. Къолдан устала уа, сынауларындан юлюш эте, каллиграфияндан, гинжиле тигиуден, сурат ишлеуден, сары топуракъдан къошунла, табакъла, дагъыда алагъа ушаш башха затла этиуден, накъышла салыудан, жюнню жарашдырыудан мастер-классла кёргюзтгендиле.

Миллет киймлени кёрмючю да бек аламат эди. Къарачай-Черкес Республикадан ары белгили дизайнер эмда тигиучю Зарема Хабичева бергъанды. Аны ишлерине кёпле сюйюп къарагъандыла.

Бизни Дербентни айбат эмда тарых магъаналы жерлерине да элтгендиле, кёп хапар да айтхандыла. Хар зат да бек сейирлик, бек аламат кёрюне эди.

– Сен а къаллай ишлеге къатышханса?

– Расул Гамзатовну атын жюрютген миллет китапханада «Биригиулюк, бир бирге жууукъ болуу Россейни эмда дунияны халкъларыны тёрели культура байлыкъларын сакъларгъа болушады» деген ат бла «тёгерек столну» ишине чакъыргъан эдиле мени. Анга Беларусь, Монголия, Азербайджан , Юг Осетия республикаланы эмда Россейни тюрлю-тюрлю регионларындан, ол санда Шимал Кавказны республикаларындан келген къонакъла да къатышхандыла. Биз миллет адет-тёрелени сакълауну юсюнден сёлешгенбиз.

Мен а дагъыстанлы поэтни назмусуна жазылгъан белгили «Зурнукланы» жырлагъанма. Аны айтхан кезиюмде уллу залда олтургъанла ёрге тургъан эдиле. Андан сора да, концерт программагъа къатыша, «Къабарты-Малкъарым», «Малкъарым», «Къонакъгъа чакъырама», «Сени Малкъаргъа чакъырама» деген жырланы айтханма. Къумукъ тилде «Къумукълу къыз» деген жырны айтханымда, бютюнда бек къуужанган эдиле. Фестиваль баргъан тийреде кёп миллетлени келечилери, къумукъула да бар эдиле. Ала уа:«Малкъарлы къарындашыбыз»,-деп, мени бек иги кёргендиле.

– Сен оюм эттенден, быллай жыйылыуланы магъанасы недеди?

– Сёзсюз, быллай фестивальла миллетлени араларында шуёхлукъну кючлендириге, башха халкъланы адет-тёрелерин, жыртепсеулерин, жашау турмушларын да билирге уллу себеплик этедиле. Ма аны ючюн быллай ишлени терк-терк къурай, бардыра турургъа керекди деп, мен алай къарайма.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Эсепле

Усталыкъларын, гиртчиликлерин да кёргюзтгендиле

Озгъан ыйыкъда билдиргенибизча, Нальчикде от ёчюлтюу-къутхаулу спорттан регионла аралы эришиу ётгенди. Анга СКФО-ну субъектлеринден 7 команда къатышып, кеслерини усталыкъларын ачыкълагъандыла. Ала, жыл санларына кёре, юч къауумгъа юлешиннип эришгендиле. Ол санда тиширыула да бар эдиле. Сынаулу от ёчюлтюучюле бла бирге эришиулеге жаш тёлю да къатышханы бютюн къуундыргъанды.

Командаланы аллары-нда 4 тюрлю борч салынып эди. Къутхарыучула аланы толтурыуда хунерлерин, фахмуларын да аямагъандыла. Алай бла 4 юнню эсеплери чыгъарылып, битеуроссей даражалы эришиуге СКФО-ну атындан кимле барлыкълары туура болгъанды.

Хорлагъанланы саугъалау бла байламлы къууанчлы жыйылыугъа РФ-ни МЧС-ини КъМР-де Баш управлениясыны таматасы Михаил Надёжин да къатышханды. Ол эришиулеге къатышхан хар адамгъа да ыразылыгъын билдирип, аланы усталыкълары эм салыннган борчланы терк тамамлай билиулери бек магъаналы болгъанын чертгенди.

- Сиз кесигизни ючюнден аз да сагъыш этмей киресиз ёртеннге. Ол чынтты кишиликни шартыды. Сиз ёлюмден сакълагъанланы жюзле бла санагъра боллукъду, - дегенди Михаил Владимирович.

Бу эришиулени баш судьясы Олег Романчев белгилегеннге кёре, жумушу бийик даражада бардырылгъаны аны къурагъанланы ишге жууаплы кёзден къарагъанларын ачыкълайды. Ызы бла уа ол хорлагъанланы саугъалаугъа кёчгенди.

Белгилисича, хар командагъа балла энчи берилгендиле. Ахырында уа аланы бирге къошуп, эсеплени алай чыгъаргъандыла. Дагъыда къутхарыучуланы энчи эсепде жетишимлерине да эс бёлюннгенди. Алай бла, команда эсепде Чечен Республиканы келечилери хорлагъандыла. Ала 28 майдал къытхандыла. СКФО-ну атындан Россейни чемпионатыны финалына да ала къатышырыкъдыла.

Экинчиле ставропольчула эм ючюнчюле уа дагъыстанлыла болгъандыла. Битеу хорлагъанла кубкола, майдалла эм сыйлы грамотала бла саугъаланнгандыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

2023
УСТАЗНЫ БЛА НАСИЙХАТЧЫНЫ ЖЫЛЫ

Ышаргъана бетинден кетмеучю эди

Огъары Малкъарны сегизжыллыкъ школунда (бюгюнлюкде Абайланы Мусосну атын жюрютен 2-чи номерли мектепни) кесине тартханлай тургъан бир кюч барды. Эски мектеп кёчюнчюлюкден къайтхан, алыкъа кеслерини баш суғъар жерлери болмагъан эллилени къоллары бла ишленген эди. Аланы хар бири (ол ата-аналадан да хазна адам къалмагъанды) балчыкъ эте, кирпични хунагъа келишдире, къабырғаны сюрте турып да, сабийлерине сюймекликлерин къойған сунама. Ол сюймеклик жаны мектепге да ётгенчады.

Халкъ изеу этип ишленген мектеп кёп жылланы адамлагъа жарагъанлай турду. Жаланда 12 отоуғъа (аладан бири директорну, башхасы уа устазланы кабинетлериди) къалай сыйынып окъуй болур эдиле? Тарлыкъны, дерс бардырығъа жер болмагъаныны хатасындан чырмау чыкъғъанды деп билмейме.

Мисирланы Шерифат (жаннетли болсун, бизни биринчи классда окъутхан устазыбыз) бу мектепге жюриоп башлағъан насыплы сабийледен эди. Алыкъа тынгылы жашар жерлери жокъ, алай окъуу юйню болғъаны туғъан журтха къайтханнга дагъыда бир къуванч къошхан кибик эди.

Къызны биринчи устазлары Къазакъланы Сафият бла Бичиланы Хусей окъуучулаға биллгенлерин аямағъандыла. Окъуй туруп, артда биргеленрине ишлегенде да, Шерифат Сафият Къыденовнадан бла Хусей Османовиден кёп затха юйреннгенди. Шерифат окъутхан сабийлени, алада туғъанланы да къошсакъ, бир гитчерек эл бу огъурлу устазны хайыры бла къуралғъанды дерге боллукъду.

Къалай уллуду, бийикди, кереклиди устазны этген иши. Шерифат аны окъутханлары къыйыларын кеси школда къауум жыл ишлегенден сора ангылағъанды. 1965 жылда, сегизинчи классны бошағъандан сора, окъуун Нальчикни педагогика училищесине кireди. Мында терен билим алырғъа онгла болғъанына къуана, узакъ тау элден келген къыз кёп салып окъуйду.

Устазларын да бир заманда унутмағъанды. Аппайланы Юсюпню къызы Шамкъызыны, Текуланы Масхутну жашы Муссаны, Хамзела Шомаховна Кешокованы атларын бютюн жюрек ыразылығъы бла сағъыныучу эди. Аланы къалған студентле да бек сюйгенди. Дерслерин ким да биосюерча бардырғъандан сора да, окъуучуланы къалай жашағъанларына, бош заманларында не бла кюрешгенлерине да кёз-къулакъ болғъанлай турғъандыла.

Бюгюнча эсимдеди Шерифатны къалай окъуғъанына тийредеги къоншуланы къайтырығъанлары, соруп турғъанлары. Ол алай бошдан тюйюл эди. Таулула Орта Азиядан къайтхандан сора, бизни орамда жашағъанладан, Нальчикде биринчи болуп окъуғъан Шерифат эди. Училищеде окъуғъан тёрт жыл терк кетдиле. Нёгерлери ким къайда ишлеригин, окъууларын андан ары бёдюрюрлерин айта туруп, кезиу Шерифатха жетгенде, ол кеси элине къайтырыр биллдирген эди. Окъуудан сора шахарда къалырғъа сюйгенле таулу къызны ол умутун терсге санарғъа да кюрешдиле.

1969 жылда педагогика училищени бошағъан жаш устаз кеси окъуғъан школда ишлеп башлайды. Школну ол замандағы директору Къазакъланы Мустафаны жашы Борис (ёлгенди, жаннетли болсун) Шерифат Хажжахматовнаны биринчи дерслерине келгени сабийле бла шағъырей этип туруп, жаш устаз, окъуучула да бирча ийменнгелерин кёрюрге боллукъ эди. Алай дерс башланнганлай окъуна, уялғъан, бир биринден буюкъғъан деген затла къалдыла...

Шерифат школда ишлеп башлағъан жыл окъуп тебиреген сабийле бюгюнлюкде бирер юйюрню атасы, анасыдыла. Ала да кеслери сабийлерин устазлары окъутурун сюйгенлерин букъдурмай эдиле. Ол классда окъуғъанладан устазлыкъны сайлағъанла да бардыла. Забакъланы Жамал Огъары Малкъарны экинчи номерли орта школунда физикультураны бардырады, Цийкъанланы Сакинат да, КъМКЪУ-ну филология факультетин бошап, эрге кетгинчи окъутуу-юйретиу ишге кёлю бла берилген устаз болуп тургъанды. Андан сора Таумызраланы Къанаматны атын айтырғъа боллукъду – ол Москвада, битеу къыралда окъуна сыйы жюрюген институтну бошағъанды.

Шерифат кесини тюненеги окъуучуларыны окъууда, урнууда жетишимлери бла бек ётхемлениучю эди. Огъурлу устазны бу сёзлери эсимде къалғъандыла. «Алғын ата-анала сабийлери къалай окъуғъанларына бегирек эс бурғъандыла. Шёндю ол затха алай бек жарсымайдыла. Ол алай заман къыйын неда байлыкъгъа кёз ауана этгенден эсе да - билялмайбыз. Болсада бизни къуандырғъан эки зат барды – арт жыллада биринчи классха келген сабийлени санлары ёсюп тебиреген, сора окъуучула мектепге жюрюгюнчю окъуна кёп затны биледиле».

Шерифатны эсгерсем, кёз аллыма келгени буду: къонгуроу къағъылды, жанғы мектепни арбазында ойнай тургъан сабийле, тюртюше, бир бириызларыдан дерсге кireдиле. Шерифат да, окъуучуланы хар бири кеси жерине олтуруп тынчайғъандан сора, дерсни башлайды. Ол экинчи классда окъуғъанлағъа ангылатхан затланы биз тёртюнчю, бешинчи классха жюрюгенде ётген эдик. Дагъыда устазны ышаргъаны бетинден кетмеучюсю да келди эсиме.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

Жандауурлукъ

Мураты – къолайсызлагъа эс тапдырыу

Жетишимли предприниматель, кёп сабийли ана Лёля Дадали жандауурлукъ ишлери бла атын айтдырып турады. Озғъан жылны ноябрь айында уа «Жигит ана Лёля Дадали» атлы жандауурлукъ фонд да ачханды. Ол асламысында къолайсызлагъа, къачхынчылагъа, къыйын жашау болумғъа тюшгенлеге, энчи аскер операциясғъа къатышханлағъа, аланы юйюрлерине да болушлукъну къурайды, уллу кёллю болмағъан, къайғъырыулу адамланы бирикдиргенди.

Толу жыл озмағъан заманны ичинде фонд кёплеге эс тапдырғъанды. Бек биринчи Кърымда, Луганск эмда Донецк республикалағъа, Херсон областъха бла Запорожьеге, Вьетнамғъа, дагъыда кёп башха жерлеге керекли затланы жыйышдырады. Кёп болмай а, фондда жандауурлукъ ишлерин бардырғъанла, Украинада бара тургъан энчи аскер операциясғъа къатышхан танк батальонну аскерчилери болғъан жерге жетип, алағъа кёп тюрлю затла эltтендиле. Аны бла да къалмай, концерт кёргюзтюп, кёллерин кётюргендиле.

Андан сора да, фондну келечилери аны Кърымда бёлюмюнде ишлегенле бла бирге ДНР-ни бла ЛНР-ни шахарларына, эллерине барып, ёксюз, къарар адамлары болмағъан сабийлеге да татлы ашарыкъла, юс эмда аякъ кийимле, тёшекле, жастыкъла, илляула, школ керекле, дагъыда кёп башха затла эltип бергендиле.

-Биз къазауат бара тургъан жерге келгенибизде, жашла бек къууанғандыла, алағъа письмола, къол-бет жуғъан затла эltген эдик. Концертге да сюйюп къарағъандыла. Къайры барсакъ да, бек жарыкъ тюбейдиле, уллу ыспас этедиле, район араланы башчылары, башха жууаплы адамла уа бизни барыр жерибизни кёргюзтедиле, кимге не болушлукъ кереклисин айтадыла, - дегенди Лёля Дадалини жашы Магомет.

Ол фондха себеплик этгенлеге да ыразылығъын билдиргенди. Шимал-Кавказ федерал округну, Кърым, Белогорск эмда Симферополь районланы оноучуларына бютюн уллу ыспас этгенди. Алағъа дайым да болушуп тургъан Дубовик Наталья Викторовнаны атын а уллу хурмет бла сағъынады. Аны хайырындан Луганск областъда къыйын болумғъа тюшген кёп сабийге болушлукъ этилгенди, дегенди.

Магомет билдиргенича, Россей-Вьетнам шуёхлукъну, Кърымда корупциягъа къажау комитетни келечилери эмда Луганскда баш муфтий бла бирге Каховский ГЭС-де чаңдырыуну хатасы жетгенлеге, юйлерин суу басханлағъа да гуманитар жюк жыйышдырылып, жиберилгенди. Превальскдеги интернат-школдан 76 къызчыкъғъа бла жашчыкъғъа кийимле, татлы ашарыкъла, кёп башха затла да берилгенди.

Бу кюнледе фондну келечилери энчи аскер операция барғъан тийреге гуманитар жюкню жыйышдырып, аны жиберирге тебирел турадыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Прокуратура

Башхагъа къазғъан «уругъа» кеси тюшгенди

КъМР-ни прокуратурасы полициячығъа ачылғъан терслеу материалланы қъабил кёргенди. Ол жарашдырғъан уголовный ишде ётюрюк шағъатла хазырлап, къулугъун хайырланып, жалғъан терслеу материалланы сюдню къарауна бергенине ишеклик барды.

Нальчикде 1-чи номерли УМВД-ны тамата следователине РФ-ни УК-сыны 292-чи статьясыны 1-чи кесегине (служебный подог) эм 303-чю статьясыны 3-чю кесегине (ауур аманлыкъ этилгени бла байламлы ачылғъан уголовный ишге жалғъан шағъатла хазырлағъаны ючюн) бузукълукъ этгени бла байламлы терслеу материалла ачылғъандыла.

Тохташдырылғъаныча, тамата следователь уголовный ишге жалғъан документлени эмда шағъатланы къошханды. Алай бла республиканы инсаны ауур аманлыкъ этгени ючюн терсленнгени эмда анга ачылғъан материалла сюдню къарауна берилгендиле.

Полициячығъа хазырланнған уголовный иш Нальчикни шахар сюдюню къарауна берилгенди. Законлағъа тийишлиликде, быллай аманлыкъ этгенни эркинлиги 7 жылғъа дери сыйырылырғъа эмда бир-бир къулукъна бла кюреширге чекле 3 жылғъа салынырғъа боллукъдула.

УФСБ

Казнагъа къол жетдиргенди

Экономика аманлыкъланы ачыкълар мурат бла бардырылғъан тинтуилени кезиюнде РФ-ни ФСБсыны КъМР-де Управлениясыны келечилери, республиканы полициячылары бла бирге коммерциялы организацияладан бирини башчысыны аманлыкъ ишин тыйғъандыла. Ол ачча тёлеу амалланы законсуз хайырланнғъаныны ишеклик барды.

Кюч ведомствону пресс-службасындан бизге билдиргенлерича, республиканы инсаны РФ-ни Казначействосуну КъМР-де Управлениясына ачча тёленнгенини юсюнден жалғъан документлени кёрпозтгенди. Аны хатасындан къыралғъа 26 миллион сом къоран этилгенди.

Эр кишиге РФ-ни УК-сыны 187-чи статьясыны 1-чи кесегине кёре терслеу материалла ачылғъандыла. Законлағъа тийишлиликде, быллай аманлыкъ этгенни эркинлиги 6 жылғъа дери сыйырылырғъа боллукъду.

Аманлыкъчылыкъ

Жазагъа тартыу

РФ-ни СК-сыны Урван районда бёлюмюню къулукъчулары Терк районда ОМВД-ны ГИБДД-сыны жол-патруль службасыны энчи взводуну алғъыннғы командирине РФ-ни УК-сыны 159-чу статьясыны 4-чю кесегине кёре терслеу материалла ачханды.

Ачыкъланнғъаныча, быйыл мартда полициячығъа Урван районну инсаны тыш къыраллы машинасын сатарғъа сюйгени белгили болады. Алай бла таныушы аны право низамны сакълаучу органлада ишлегенин билгени эмда ышаннғъаны бла хайырланып, аны алдар мурат бла транспортну беринин тилегенди. Аны бағъасын – 3 миллион сомну – айны ичинде тёлерге айтханды. Алай полициячы сёзюн толтурурғъа ашыкъмағъанды. Ол машинаны кесини ителигине жаздырып, ызы бла 2,1 миллион сомғъа сатханды. Ачхана кеси сюйгенича қъоратханды.

Тинтиу жумушла бардырғъан кезиуде следователь пеле право низамны сакълаучусуну бузукълығъна шағъатланы жыйышдырғъандыла. Алай ишекли жууапха тартыллығъын ангылағъанлай, жашағъан жеринден кетип, телефонун ёчюлтгенди. Право низамны сакълаучула аны жуукъларында тапхандыла. Сюдню оноуу бла ол тутулғъанды.

Ачыкълау

Жыйырма жылны излетгенди кесин

КъМР-де МВД-ны следствие управлениясыны къулукъчулары къоншу регионладан бирини 59-жыллыкъ инсанына ачылғъан уголовный ишни сюдню къарауна бергендиле. Ол жалғъан бағъалы къырал къағъылта жарашдырып, аланы сатарғъа умут этгени ючюн 26 жылны ичинде излеуде болғъанды.

- Тинтиуле бардырылғъан кезиуде 1997 жылда биз ишекли болғъан адам, энтта юч инсан кюркюс эм башқа техника сатып алғъанлары, ала бла КъМР-ни Финансла министерствосуну 500 облигациясын хазырлағъанлары ачыкъланнғъанды. Аланы битеулю бағъасы 500 миллион сомғъа жеттенди (учузланғынчы).1999 жылда полициячыла ол юч инсанны да тутхандыла. Ала жууапха тартылғъандыла. Болсада ол аманлыкъчы къауумну къурағъан адам а къачып къутулғъанды эм излеуге берилгенди,-деп биллергенди РФ-ни Ич ишле министерствосуну келечиси Ирина Волк.

Быйыл январьда полициячыла къачхынчыны қъайда болғъанын ачыкълағъандыла. Ол паспортун алышын, 20 жылны жалғъан документле бла башха регионда жашағъанды.

Соруу бардырғъан кезиуде эр киши этген аманлығъына женгиргенди. Уголовный ишни прокуратура къабил кёргенди эмда сюдню къарауна бергенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима

Ыспас

Жапсарыу сёзле, шарт болушлукъ да

Тырныауузчу тиширыу КъМР-де МВД-ны Жолда жюрюню къоркъуусузлугъу жаны бла къырал автоинспекциясына жазып, Элбрус районда жол-патруль службасыны къуллукъчуларына ыразылығъын билдиргенди. Ол быйыл 3 июльде ишде тургъанлай, къоншулары сёлешип, сабийи, жыгъылып, бек ачығъанын, анга медицина болушлукъ керек болғъанын билдиргенди.

– Хар такъыйкъа да сағъат тенгли кёрюнненг эди ол кезиуде. Аякъларым тутмай, мыйым ишлемей къалғъанча болғъанма. Къырал автоинспекторланы кёрюп, аладан болушлукъ тилейме,-деп жазылады письмода.

Жол-патруль службаны къуллукъчулары полицияны лейтенанты **Ахмедланы Мурат** бла полицияны сержанты **Малкъарланы Ислам** тиширыуғъа жапсарыу сёзле тапхандыла эмда мычымай юйюне жетдиргендиле. «Полициячыла манга терк окъуна болушханлары хайырындан сабийге заманында бағъылғъанды. Ачыкъ жюреклеригиз, ишигизге кертилигигиз, қъыйын болумғъа тюшген адамғъа къайғъырыуғъуз ючюн ыразылығъымы айтырғъа сюеме»,-деп жазғъанды тиширыу.

Росгвардия

Эсгертмени, аны тёгерегин да тапландырғъандыла

Росгвардияны Чегем районда ведомстводан тышында қъалауурлары «Эсде тутуу» акциясы чеклеринде Уллу Ата журт урушда жоюлғъан аскерчилени эсгертмелерин тапландырғъандыла, аны тийресин да ариулағъандыла. «Ата журтубузну, мамыр жашауну сакълай жанларын бергенлени атлары ёмюрлюк болғъандыла. Биз аланы жигитликлерин ёсюп келген тёлюлеге сакъларғъа борчлубуз»,-дегенди полицияны прапорщиги Залимхан Вороков.

Аскерчиле Уллу Ата журт урушну жыларында жан берген аскерчилени бла мамыр адамланы хурметлеринде бардырылғъан эсгертиу жумушлағъа дайым да қъатышханларын айтырғъа тийишлиди.

ТОКЪЛАНЫ Фатима
хазырлағъанды.

Картинг

Кючлюлени санына къошулғъандыла

Бу кюнледе Курск шахарда картингден Россейни чемпионату бла биринчилиги ётгенди. «Кюмюш карт 2023» эришиуге Къабарты-Малкъарны командасы да къатышханды.

Бизни спортчуланы къауумну тутурғъу тырныауузчула бла нарткъалачыла болғъандыла. Алай бла Салпағъарланы Адей, Башийланы Къууанч бла Никита Фильков къыралыбызны бек кючлюлерини къауумуна къошулуп, миллет класслада «доммакъла» къытхандыла.

Дагъыда энчи эсепде да Зашаккуланы Жамал биринчи болуп, алтын майдал алғъанды.

Жашла тренерле Аскерхан Вологировну бла Алексей Бабенкону къолларында жарау этедиле.

Команда КъМР-ни Спорт министерствосуна бу эришиулеге қъатышырча онгла тапдырғъаны ючюн жюрек ыразылығъын билдиреди.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Билдириу

Уугъа чыгъар кезиу башланады

Къабарты-Малкъарда уучулукъ кезиу башланады. Республиканы Табиғъат байлыкъла эмда экология министерствосы билдиргенлерича, жаныуарланы неда къанатлыланы атарғъа эркинлик бериу заманы ма быллайды:

– жугъутургъа 1 августдан башлап, 30 ноябрьге дери;

– къанатлылагъа 12 августдан башлап, 31 декабрьге дери;

– вальдшепге эмда кеклик къанатлығъа 19 августдан башлап, келир жыл 29 февральғъа дери;

– къазлағъа эмда баппушлағъа 1 сентябрьден башлап, келир жыл 20 январьғъа дери;

– тюкю жаныуарлықъларығъа 15 сентябрьден башлап, келир жыл 29 февральғъа дери;

– қъояннга 1 октябрьден башлап, келир жыл 31 январьғъа дери;

– къабаннга 1 октябрьден башлап, 31 декабрьге дери;

– тамғъалы буугъа 1 октябрьден башлап, келир жыл 10 январьғъа дери.

Жаныуарланы бла қъанатлыланы сюйгенигизча аллай бирин атарғъа жарамайды, ол да эсигизде болсун. Хар тюрлюсюню да бир қюннге энчи мардасы тохташтырылғъанды. Сёз ючюн: бир къаз, юч баппуш, бир къоян, бир тюкю атарғъа эркинлик бериледи. Бёрюле бла байламлы уа чек салынмайды.

Мардаланы, чеклениулени, бу ишни юсюнден хар нени да министерствоғъа сёлешип билирге боллукъсуз.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйы – 42-63-01.
Баш редакторну орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82.
Жууаплы секретарь – 40-03-24.
Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68.
Экономика – 42-66-73.
Культура – 42-66-76.
Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18.
Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71.
Окъуучула бла байламлыкъла жюрютюю эм жазылыу – 42-37-94.
Энчи корреспондент – 42-68-72.
Операторла – 42-66-85, 40-28-97.

Редакция авторла бла къағъыт жюрютмейди.
Къол жазмалағъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнған материалларда айтылғъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылғъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылғъан 5–6 бет) кёпню алмайды.

Газет Связьны, информация технологияланы эмда асламы коммуникацияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управлениясында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер —ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмағъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланнғъанды.
Ставрополь край, Ессентукги ш., Никольский орам, 5а

Газетлени иелерине тандырыу ючюн КъМР-ни почта связьны федерал Управлениясы жууаплыдыла.
Телефонла: 76-01-21

Газетлени розницағъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыдыла.
Телефон: 42-69-34

Газет ийыкъда юч кере чығъады – геюорге, орта, шабат кюнледе.

Номерге графикге кёре
19.00 сағъатда къол салынады.
20.00 сағъатда къол салынғъанды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫҒЪАРҒЪАНЛА:
Курданланы Сулейман – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарьны орунбасарлары; Ахматланы Люаза (1,2-чи бетле), Геляланы Валя (3-чю бет), Зезаланы Лида (4-чю бет) – корректорла.

Тиражы 1424 экз. Заказ № 1498
Бағъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электрон почта:
elbor_50@mail.ru